

Kazetaritza ekonomikoaren profilak Bilbon, XX mendean

Dr. Jose Larrañaga

Universidad del País Vasco - Euskal Herriko Unibertsitatea

Kazetaritza ekonomikoaren ikerketa ez dago oso garatua, nahiz eta edonork pentsa dezakeen ez dela hori egia ekonomia hain modan egonik. Gizaldi bat atzeratzen bagara, konturatuko gara ekonomiaz hitz egitea halako eta halako Ministerioko Haziendaz ari garela eta ziurta dezakegu hazienda eta ekonomia, gobernuaren politika ekonomiaren ardatz izan direla orain gutxi arte eta horrekin eman dela identifikazioa. Azken hamarkadetan ordea, finantzak garatu egin dira, mundu osora hedatu dira eta enprekin ere gauza bera gertatu da. Gure gobernuko erabakiak Madrilekoarekin bat eginda doaz eta Bruselatik baldintzatuta gero eta gehiago. Kazetaritza ekonomikoak, horregatik bestelako itxura du gaur egun. Zabalagoa eta espezialduagoa baita ere. Bilboko kontsulatuko informaziotik hasi eta joan zen gizaldi amaieran sortutako Merkataritza Ganbarak emandako informaziora salto handia dago. XX mendeko hainbat argibide aipatzen dira ondorengo artikuluan., Vizcaya Bankuak argitaratu zuen euskarazko Boletina tartean.

Giltza hitzak: Euskal kazetaritza ekonomikoa, "Información" Bilboko Merkataritza Ganbarako boletina, Banco de Vizcaya-ren finantza boletina, Rafael Ossa Echaburu, Eusebio Erkiaga.

Perfiles del periodismo económico en Bilbao durante el siglo XX

La investigación del periodismo económico vasco es una asignatura pendiente que los jóvenes universitario deben afrontar, máxime cuando hay referencias importantes y modelos informativos de primer orden en nuestro entorno. En los años finales del siglo XIX con la creación en 1886 de la Cámara de Comercio de Bilbao y su revista "Información" en 1914 y posteriormente en el período franquista con la publicación del Suplemento de la Gaceta del Norte y del Boletín Financiero del Banco de Vizcaya, dirigidos respectivamente por dos prohombres de la información económica, tanto en castellano, en la persona del periodis Rafael Ossa Echaburu y en euskara en la persona del contable y académico de Euskaltzaindia Eusebio Erkiaga. El artículo propone mostrar las referencias antes señaladas y que fueron modelo en el ámbito de la economía bilbaína y vasca.

Palabras clave: Periodismo económico vasco, Revista "Información", Rafael Ossa Echaburu. Boletín financiero del Banco de Vizcaya, Eusebio Erkiaga.

Profiles of economic journalism in Bilbao during the XX century

Basque economic journalism is a subject that has yet to be researched by young academics. Significant references and journalistic models related to this subject can be found in our milieu. The Chamber of Commerce of Bilbao was founded in 1886 and its journal "Información" began publication in 1914; subsequently, in the Francoist period, the *Gaceta del Norte* published an economic supplement, while the *Banco de Vizcaya* published the *Boletín Financiero*. These were respectively edited by outstanding figures of economic journalism: in Spanish by the journalist Rafael Ossa Echaburu, and in Euskara by the accountant and academic of *Euskaltzaindia* Eusebio Erkiaga. This article considers these references that were a model in the economic sphere of Bilbao and the Basque Country.

Key words: Basque economic journalism, "Información", Rafael Ossa Echaburu, *Boletín Financiero* of the *Banco de Vizcaya*, Eusebio Erkiaga.

0. SARRERA

Shakespearek ekonomiaz hitzegingo luke gaur egun esan du orain hurrengoan Viviane Forrester idazle frantziarrak. “Tontu hori, ekonomia duk!” zioen Bill Clintonen hauteskunde kanpainaren sloganak. Ardo onaz hitzegitea bezala ekonomiaz jakitea modan dago eta jantzi egiten duela dirudi. Bilboko Merkataritza Ganbarak orain 90 urte boletina atara zuenean, 1914ean, idazpuru hau jarri zioten aurreneko artikuluari lehen zenbakian: “Vulgarización económica”.¹ Idazlea, Jose de Orueta, arduratuta zegoen ekonomiaren gainean ezjakintasuna nabari zuelako eta haziendako kontuekin nahasmena sortzen zelako. Izan ere, Haziendako gizonak omen ziren orduan ekonomilari ospetsuenak. Honek gogora ekarri dit *Centenario* aldizkarian Jose Maria de Angulo-k orain 104 urte idatzitakoa.²

Gaiak aldatzen dira eta egoerak, sozialak eta politikoak, ekonomiaren bideak aldatzen diren bezala. Gero eta zabalago eta globalizatuago. Etxeko esparrua ez da lehen haina handia. Kanpokoa zena ez da hain urrutikoa ikusten eta etxekoa horren zati bat besterik ez da orain. Elkarrekin doaz gaur egun. Esportazioak eta inportazioak ez dira lehenagoko neuriekin erabiltzen. Mugal beste tokietan eta beste gaitetan dabilta. Ekonomia adierazteko erak aldatu egin dira denborarekin batera. Horregatik, egunkarietako ekonomi gaiak orain ehun urte eta gaur ez dute antzik askotan.

Gaur egun informazio ekonomikoa esaten dugunean burura etortzen zaizkigu halako irudiak: burtsako mugimenduak, indizeen gorabeherak eta gobernuen erabaki handiak. Enpresa multinazionalen inbertsioak ere berri izaten dira ekonomian, baita milaka gizon-emakume lanik gabe uzten dituztenean ere. Lan kontuetan negoziaketa kolektiboak eragina du prezioen indizearekin edo bizitzaren garestitzearekin. Industria arloko ikerkuntzarik eta parke teknologiko barik ezin da ulertu gaurko ekonomia, ez du inork horretan dudarik. Eta horrela joan gaitezke zerrenda luze bat egiten, gai asko hartzen baititu ekonomiaren zakuak barnean. Baina ez pentsa zaku horretan beti antzeko gaiak egon direnik, ez. Lehen aipatu dugu Hazienda eta ekonomiaren arteko nahasmena.

Frankoren denboran, ekonomia eta laneko gaiak ez ziren bat eginda joaten egunoroko prentsan. Ez zuten orrialde berdinik horretarako, gaur egun ohituta bagaude ere, normala egiten bazaigu ere. Laneko gatazkak “crónica social” edo “crónica de sucesos” sailean jartzen zuten egunkarietako zuzendariek orain gutxi arte. EL CORREO, LA GACETA eta beste hainbatek horrela egiten zuten Franco-ren denboran. EL PAIS, DEIA eta EGIN izan ziren lehendabizikoak, askata-

¹ ORUETA DE, JOSÉ. “Vulgarización económica”. *Información*. I zenbakia. 1914ko urtarrilaren 14^a. Bilbo: (1914) Bilboko Merkataritza Ganbara.

² ANGULO JOSE MARIA. (1900) “La Hacienda de nuestros abuelos y la nuestra” *Centenario. Revista bilbaína ilustrada*. 3. zenbakia (25-27 orr)

sun pixka bat etorri zenean, lana eta ekonomiaren beste alde batzuk zentzu berdinean eta sail berean argitaratzen hasi zirenak. Oraintxe 30 urte gertatutako adibideak ekarri ditut gogora, gertukoak aipatzearren.

Izan ere, gaur normala egiten zaigu ingurugiroaz jardutea inork ez baitu dudarik egiten ekonomiarekin loturarik ez duenik. Enpresak ere oso bestelako aurpegia ematen du orain. Hogei urtetik hona ez da berdin hitz egiten enpresak gizarteari begira duen arduraz.³ Burdina esportatzen zen Bilbotik XIX gizaldian. Gaur lana egiteko era eta jakituria (know how) esportatzen dira Txinara, Marokora, Brasilera eta Poloniara. Euskal enpresak eraikitzen dira herrialdeotan.

Horregatik, lerro pare bat idazten badugu kazetaritza ekonomikoaren gainean XX mendean, azken 25 urte alboan utzita, industriak, komertzioa, portuak eta azpiegiturak, horiek dira aipatzen diren gai nagusiak, ia bakarrak esango nuke nik. Informazio ekonomikoaren azterketa historiko gehienak Komertzioen garapenarekin lotzen dute kazetaritza ekonomikoaren sorrera eta ondorengo bilakaera. Italiako Veneziako merkatariek, Alemaniako Habsburgotarrek bezalaxe, informazio beharra zuten, itsasoko gerrak eta piraten berri izateko. Zenbat eta informazio hobetagoa izan orduan eta arriskua sahisteko aukera gehiago eta galerak gutxitzeko. Horrela, barku gehiago bidaliko zuten merkantziak saltzeko. Britainia Handian eta Frantzian ere, Herbeheretan bezala, antzeko bilakaera izan zuen ekonomiaren informazioak. Beraz, komertzioarekin lotuta zihon garai hartan.

Euskal Herrian ere antzeko gauza gertatu zen eta Bilboko Kontsulatuaren mugimenduak sortuko zuen bai halako informazio biderik Ipar Europako itsasertzeko portu handietan gertatzen zenaz jabetzeko, Brujasen eta Anberesen erabakitzen zena fidagarritasunez jakiteko.

0.1. Iturburuak

Erabili ditugun iturribideak aipatzerakoan, bat baino gehiago direla aitortu behar. Kazetaritzaren ikuspegitik hartuta, Carlos Saiz de Valdivielsoren liburua daukagu⁴ euskal kazetaritzaren inguruan. Euskarazko kazetaritzari begira eta gainera epe luzeagoa hartzen duen Javier Díaz Noci-ren lana daukagu baita ere, Euskal prentsaren sorreraz eta garapenaz egindako interes handiko lana.⁵ Eus-

³ LARRAÑAGA ZUBIZARRETA, JOSE. (2004) *La información económica audiovisual. El caso del programa Empresa Vasca de ETB2 (1992-2001)* Bilbo: UPV-EHU, Editorial Zerbitzua. Lehendabiziko atala enpresaren bilakaerari eskainitakoa da. Euskal enpresarienkultura nola aldatu den azpimar-katzen da, gizarteak enpresaria etsai izatetik heroea izatera pasatuz zenbait baloreetan.

⁴ SAIZ VALDIVIELSO, ALFONSO CARLOS (1977) *Triunfo y tragedia del periodismo vasco : (prensa y política) 1900-1939*, Madrid: Editora Nacioanl

⁵ DÍAZ NOCI, JAVIER. (1995) *Euskal prentsaren sorrera eta garapena (1834-1939)* Donostia: Eusko Ikaskuntza

ko Jaurlearitzak argitaratzen duen *Bidegileak*⁶ bilduma kontutan hartzekoa da, euskaraz lan egin zuten hainbat gizon emakume kazetari eta idazleen lanen berri dakarrelako. Mikel Atxagak zuzentzen duen Sorta honek adituen eskutan jartzen du idazle-kazetari bakoitzaren biografia eta lanaren zerrenda argitaratzea. Erabaki egokia dudarik gabe.

Ekonomiaren kazetaritzak ere baditu izen propioak. Hala nola Cesar Coca⁷, Joaquín Estefanía,⁸ Francisco Mora⁹ Angel Arrese¹⁰ eta Rafael Ossa Echaburu.¹¹ Azken hau *Gaceta del Norteren* Ekonomi Saileko zuzendaria zenean Gehigarria edo Suplementoa atara zuen bederatzi urtetan zehar, gero ikusiko dugun modura. Rafael Ossak, besteak ez bezala, gertuko kazetaritza ekonomikoa aztertu du, XIXko azkenengoak eta XX mendeko lehendabiziko urteak lotuz.

Prentsaren azterketa balio handiko erreminta izan da historialarientzat gizartearen joerak aztertzeko. XIXko gizaldian Bilbon argitaratutako egunkari eta aldizkarien berri daukagu Joseba Agirreazkuenagaren eta Mikel Urquijo,¹² Jose Luis de la Granja¹³ eta beste hainbaten lanen bidez ere. Mahai honetan parte hartu dutenak eta hartuko dutenak ikusi besterik ez horretaz ohartzeko. Ez daukat dudarik interes handikoak izango direla historialarion emanak.

Ikerlari hauei eta beste batzuei ezker joango gara, denon artean, Euskal Herriko Kazetaritzaren Historia egiten eta osatzen. Katalanak aurrerago dabilta honetan. Honetan ere. Nire helburua gaur puntu batzuk markatzea izango da soilik. XX gizaldiko hiru argitxo markatu eta piztu egingo ditugu. Indar ezberdinekoak dira baina toki berean sortutakoak, irakurleagoari atxikiak hirurak.

⁶ BIDEGILEAK SORTA. Eusko Jaurlearitza, Kultura Saila. Mikel atxagaren zuzendaritzapean 132 ikerlari, idazle, kazetari eta cultura gizonen biografi argitaratu dira (2003 bitartean) 1987an argitaratu zen lehendabizikoa.

⁷ COCA GARCÍA, CÉSAR Y DIEZHANDINO MARÍA PILAR. (1991) *Periodismo económico*. Madrid: Paraninfo

⁸ ESTEFANÍA JOAQUÍN. (1980) "El despertar de la Prensa económica" *Información Comercial Española*, 567 zenbakia, 1980ko azaroa

⁹ MORA DEL RÍO, FRANCISCO. (1991) "Crítica a la prensa económica actual". *Economistas*, 47 zenbakia 1990ko abendua eta 1991ko urtarrila. Zenbaki berezia "España 1990. Un balance"

¹⁰ ARRESE, ANGEL (2000) "Economía y medios de comunicación en la década de los setenta". *Comunicación y Sociedad* 2000 Vº XIII nº 2 Diciembre, Revista de la Facultad de Comunicación. Pamplona: Universidad de Navarra

¹¹ OSSA ECHABURU, RAFAEL. (198?) Aurreko hiru autoreak Espaniako eta mundu zabaleko kazetaritza aztertu dute, baina Ossa jaunak Merkataritzaren *Información* aldizkarian xxx aleko gehigarri berezian idazten du Bilboko kazetaritza ekonomikoaren hainbat datu interesgarri, Ganbararen aldizkariak urteurrenak betetzen zituela eta. Kazetari lanak ere argitaratuta dauzka

¹² Agirreazkuenaga Josebak eta Mikel UrquijokXVII eta XIX mendeak aztertu dituzte bere liburuetan, egunkarien azterketak barne. *Irurac Bat,*, *EL Vizcaíno Originario* edota *El Noticiero Bilbaino*, besteak beste. *El Vascongado*-ren azterketa ere argitaratuta dago Fernandez Sebastián historialariak egina.

¹³ GRANJA DE LA SAIZ, JOSE LUIS coedit.(1990) *Comunicación, cultura y política durante la II República y la guerra civil* Bilbao: Diputación de Bizkaia,

1914an sortua lehendabizikoa, Merkataritza Ganbararen *Información* aldizkaria. 1964ean bigarrena, gaitan oso dezberdina eta euskarazkoa, Banco de Vizcaya-ren "Boletina" Eusebio Erkiaga lekeitiarrak zuzendua. Azkenik, hirugarrena, *La Gaceta del Norte* egunkariaren Gehigarri ekonomikoa, 1974tik 1983ra bitartean egunkariak igandero (gaur *Berrian* edo *EL PAIS* edo *DEIA*n eta Vocentoko egunkarietan ikusi ditzakegun bezala) atara zuen. Aurretik, XIX mendean zegoen giroa aztertuko dugu labur labur, gero etorriko denaren iturri izana.

1. XIX GIZALDI AURREKOAK GEURE ARTEAN. DONOSTIAKO GAZETA KOMERTZIALAK

Erdi Arotik Errenazimendura eta ondoren Iraultza Industrialera igarota (komertzioaren inguruko berriak jakiteko), erregeek, jauntxoek, burges gizonak eta politikariek Europa osoan *avisi*, *newsletter*, *gazetak* eta antzeko aldizkari edo orrialde sortak irakurtzen zituztelninformazio egarria asetzeko, aurrean esanda modura.

Penintsula aldean, Sevilla eta Bartzelona ziren Madrilekin batera komertzio gizonen negozio toki XVII – XVIII gizaldietan. Donostia ere ez zen atzean gelditu Amerikako komertzioarekin berpiztuta. Ez ahaztu Real Compañía Guipuzcoana de Navegación de Caracas garai hontakoa dela (1728) gipuzkoar ilustratuek sortutako enpresa, Xabier Maria Munibe kondearen proiektua, Azkoitiko Zalduntxoan Elkartek sortutako komertzio enpresa oparoa. Hori horrela, ez da harriztekoa beraz, Gipuzkoako hiriburuan daukagu gazeten berri, urrutira joan gabe. Díaz Noci eta Del Hoyok diotenez, Euskal Herriko kazetaritzaren lehendabiziko aztarnatzat hartu ditzakegu Donostian Huarte editoreak 44 urteetan (1685-1729) argitara eman zituen Gazetak.¹⁴ Pariseko eta Flandriako berriak jasotzeko toki aiposean kokatzen zen Donostia, mugatik gertu. Huarte jaunak harremanak zituen, gainera, Sevillako editoreekin eta garaiko negozio gizonen munduarekin. Orain saltoa egingo dugu XIX gizaldira eta Donostiatik Bilbora.

2. XIX GIZALDIA. LEHENDABIZIKO PAUSOAK BILBON

Frantziako *Havas* Agentziaz hasita (1835), liburu guztietan ikusiko ditugu aintzindari gisa Britainia Handian *The Economist* (1843), *Reuters* Agentzia (1851) eta *Financial Times* (1888) eta Ipameriketean, berriz, *Dow Jones* Agentzia (1882) eta *Wall Street Journal* (1889). Izenburu hauek markatzen dute kazetaritza ekonomikoaren aintzindaritasuna toki guztietan. Baina noiz sortzen da kazetaritza ekonomikoa Bilbon?

¹⁴ DÍAZ NOCI, J. ETA HOY DEL HURTADO, M. (2003) *El nacimiento del periodismo vasco. Gacetas donostiaras de los siglos XVII y XVIII*. Donostia: Eusko Ikaskuntza

Rafael Ossak kazetaritza modernoaren konzeptua erabiltzen du eta muga XX gizaldi hasieran jartzen du, Merkataritza Ganbarak aldizkari ofiziala *Información* izenarekin argitaratu zuenean 1914ean. Hor jartzen du hasiera.¹⁵

Aurretik 1884ean *Bilbao Marítimo, Comercial e Industrial* sortu zen eta berrogei urte lehenago berriz, *El Amigo Vizcaíno. Periódico industrial y mercantil* sortu zen (1843), Joseba Agirreazkuenagak dioenez, *El Vizcaíno Originario*ren ondorengo Baldomero Olavarriaren zuzendaritzapean.¹⁶ *El Eco del Comercio* egunkaria irtengo da handik bi urtera Bilbon (1845). Gogoratu 1886ean sortu zela, maiatzaren 28an, Bilboko Merkataritza Ganbara, (Penintsulan lehendabizikoa). Sevillakoa hilabete erdi beranduago, ekainaren 13an,artzelona izan zen hurrengo, urriaren 14ean, eta Madrilekoa urtebete geroago sortu zen, 1887ko ekainaren 11ean.

Ganbara sortu eta urte t'erdira hasi zen boletina argitaratzen. Hilerokoa zena 1895ean astekari bihurtuko da, kioskoetan zegoen *Bilbao Marítimo Comercial e Industrial* astekariarekin batu ondoren. Hobeto esanda, astekariarekin tratua egin zuen Ganbararen informazio ofiziala kaleratu zezan. Horrekin batera, izenburu nagusian edo lehendabiziko mantxetan "Órgano Oficial de la Cámara de Comercio" jarri zioten. Urteak joan ala, izena aldatzen diote astekariari. *Revista Bilbao. Comercial, Industrial y Marítima* izenarekin ikusiko dugu baita. Aldaketak aldaketa, Ganbararen aldizkaria izaten jarraituko du. XX gizaldiaren lehendabiziko dozena bat urte horrela pasako ditu Ganbararen agerkariak, 1914ean beregain hartu eta Erredakzio Kontseilu propioa izanik, editore eskubide guztiekin du *Información* izeneko hamabostekaria kaleratu arte.

3. MERKATARITZA GANBARAREN INFORMACIÓN ALDIZKARIA (1914)

Bilboko Merkataritza Ganbarak, urte asko bete zituen (1895-1914) egunkariekin tratua eginez agerkari ofiziala kaleratzen. Azkenean, 1914ko urte hasieran kaleratu zuen berea izango zen lehen zenbakia, ondoan dagoen azalak erakusten digunez. Garai hartako egunkari bilbotarrek pozez agurtu zuten aldizkari berria. Informazio iturri garrantzizkoa bihurtuko zen kazetariarentzat, eknomiako gaietan zebiltzanentzat aurtien 90 urte bete dituen *Información* aldizkaria

¹⁵ OSSA ECHABURU, R. (1992) "La Revista "INFORMACIÓN", pionera de la moderna prensa económica. Su génesis y ambientación" En: *Información* nº 1475, abril-mayo de 1992 (pp 18-28)

¹⁶ AGIRREAZKUENAGA, JOSEBA. (1994) *Euskal gizartean barrena euskaltzaletasun politikoaren sorrera garaian: zaldunak, matxinoak, enpresariak, langileen eraketa (1789-1876)* Bilbo: Beitia edit. (155 -156 orr) Bederatzi ale atara ziren, maiatzaren 2tik 29arte. Asten birritan, astearte eta ostialetan.

Adituen arabera,¹⁷ Ganbarak erabakiak hartzen zituen Bilboko portuaren gainean, egiten ari ziren trenbideen proiektuetaz, itsas komunikazioetan, aranzelen kontuan, huelgetako bitartekari lanetan... baina etzuen iritzirik plazaratzen egunkarien bidez ez bazen, etzuen boletinik eta horregatik, inoiz baino egarri handiagoa zuen agerkari ofizial tajuzkoa osatu eta kaleratzeko. Gainera, Munduko Lehen Gerraren bezperan zegoen Bilboko negozioen mundua eta garrantzizkoa zitzaion Ganbarari ahots propioa izatea.

Sinboloz betetako azala kaleratu zuen 32 orrialdeko aldizkariaren estraineko zenbakiak. Esan besterik ez, zer ikusten dugun azalean: Bizkaiko armarrria, Bilboko Errixua San Antoneko zubi enblematikoarekin, itsas faroa dizdiratsu eta fabriketako tximini handien keak. Gainean eta erdiz erdi, *INFORMACIÓN* izenburua.

Lehendabiziko zuzendaria José Barbier izango du, abokatu eta Bilboko zinegotzia. Urtebetera utzi egingo du lan hau eta Julio Carabias Salcedo jaunak hartuko du kargua 1923 arte, sei urterako. Ekonomilari ospetsua Bilbon, Argentinako Río de la Plata bankuetxearen Bilboko zuzendaria eta 1931ean, II Errepublikan eratu zenean, Hacienda Ministroa zen Indalecio Prietok Españako Bankuaren Gobernadore izendatuko du. 1923tik gerra denborarte Ramon Olaskoaga katredatikoa izan zen *Información*en zuzendaria. Prestigio handia izan zuen Ganbararen aldizkariak zuzendari hauekin.

Gai aldetik, garbi nabari da nondik nora joko duen hamabostekariak. Datuak eta analisiak argitaratuko dira, Bilboko azpiegitura ekonomikoen gainean idatziko da eta inguruko itsasgintza eta siderurgiko enpresa handien interesak aldarrikatzeko ahotsa izango da gehienbat. Hori bai, artikulista bakoitzaren eskuetan utziko du emandako iritziaren erantzukizuna. Aldizkariaren barruan informazio osagarria eta zehatza eskaintzen digu orrialde buruan azaltzen den grafiko marrazkiak. Irudiarekin txertatuz honako hitzak daude: PRODUCCIÓN, CONSUMO, HACIENDA eta TRANSPORTE, Ganbarak aipatu nahi dituen gaien adierazgarri. Prezioa aleko 0,75 zentimo zen.

Helburuetaz hitzegiterakoan hauxe irakurtzen dugu lehen orrialdean editorial modura dakarren lerro artean: “estudiar los problemas económicos y controvertir a propósito de ellos.” “...claro es que la Cámara reflejará en estas columnas su labor y la particular opinión suya cuando se planteen asuntos que lo exijan.”¹⁸

¹⁷ Lehen aipatu dugun Rafael Ossa Echabururen artikulua hartu behar kontutan; baita 90 urteu-
rrena delata, Amaia Yurrebasok argitaratu zuen txostena *Información*-i buruz. Amaitzeaz daukan
Tesiaren zati bat da aurtan argitaratu dena gehigarri berezi modura

¹⁸ *Información* I zenbakia, 1916ko urtarrilaren 15ean.

Maria Jesus Cava Mesak duda handirik gabe baieztatzen du honako hau: "INFORMACIÓN. Revista económica del País Vasco, ha sido depositaria en todos los años de su existencia de una información privilegiada que le hace ser, sin duda de ninguna clase, una de las publicaciones periódicas más valiosas para el estudio de la historia económica de Bizkaia y del País Vasco en general."¹⁹

4. BANCO DE VIZCAYAREN EUSKARAZKO BOLETINA (1964-70). EUSEBIO ERKIAGA KAZETARIA

Bigarren argialdia gerra ondorengoa dugu. Bitxia hitzarekin definituko nuke. Banco de Vizcayak argitaratu zuen Boletina. Francoren garaian izan zelako, euskaraz argitaratu zelako eta editorea Bankua zelako. Zuzendaria Eusebio Erkiaga lekeitiarra. Gerra garaian EGUNA egunkari euskaldunean aritutakoa. 27 urte beranduago kazetari lanean ikusiko dugu berriro Eusebio Erkiaga toki eta informazio mota ezberdinean: Banco de Vizcayako *Boletín Informativo de la Revista Financiera*ren arduradun 1964tik 1970ra bitartean. Kontuan hartzekoa bankueteke Kontabilitate Sailean ziharduela -karreraz Perito Komertziala- Bilbon bizi zen lekeitiarra.

Idahoko euskal diasporaren Boletina da sei urtetan Bankuak hara joandako bezeroei eskeini zien aldizkaria. Kazetaritza ekonomikoaren nortasuna du Boletinak, Ruiz de Gaunak definitzen duen bezala²⁰. Hortik begiratuta, badu interesik, Banco de Vizcayaren euskarazko Boletinak.

Ez da erraza onartzea, gaur begiratuta, Vizcayako Bankuaren Boletina euskaraz egite hutsa alde batetik eta zentsura pasatzea ondoren. Bankuan euskararen girorik etzegoenean, Erkiagaren lanari meritoa aitortuko diogu. Hala egiten dio Augustin Zubikaraik ere: "Hemengo banketxeetan inork euskararik ezertarako ez zerabilenean, Ameriketako euskaldunei euskarazko boletinak egin eta igortzen zizkien Erkiagak lan egiten zuen banketxetik."²¹

¹⁹ CAVA MESA, MARIA JESÚS. (2002) *El servicio como compromiso, el progreso de Bizkaia como una meta. Cámara de Comercio de Bilbao, más de 100 años de historia..* Bilbao: Cámara de Comercio de Bilbao (p 138)

²⁰ Ruiz de Gauna, Adolfo (1991) Catálogo de publicaciones periódicas vascas de los siglos XIX y XX. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritza-Gobierno Vasco. Ruiz de Gaunak 27 ale aipatzen ditu baina 28 dira, Erkiaga berak esaten duen modura Euskaltzaindiko Bibliotekara emaniko Boletinarenean sorta osoa-ri itsatsitako orriak. Eskutitzean aipatu bezala, Labayru Ikastegira bidali zuen bigarren bilduma osoa. Arantzasuko liburutegian hiru ale solte daude 1965 eta 66koak. Ortiz de Gaunari jarraituz, Madrilgo Hemeroteca Nazionalean eta Biblioteca Nazionalean daude beste zenbait ale eta Bizkaiko Diputazioak gordetzen du bilduma. Renoko Euskal Ikasketa Zentruko liburutegian ere, baina liburuzain izanak Marc Ugaldek aitortu zidan orain urte bi, etzutela bildumarik.

²¹ Euskaldunon Egunkaria. 1993ko ekainak 2 (24 orr)

Vizcayako Bankuak 1932tik argitaratzen zuen prestigio handiko aldizkariaren zerbaki bakoitza, *Revista Financiera* izena zeukana, banan bana kaleratu aurretik bidaltzen zen Bilbotik Madrilerera, Lealtad kalean lehendabiziko zenbakian zegoen Haziendako Ministeriora, aldizkariaren testuen galeradak, ea ziren argitaratzeko baimena eskatuz. 1962ean Espāñako Bankuak hartuko du bere gain zentsura lan hori “Banca Privada. Publicidad” izeneko Saila hortarako sortu ondoren.

Bi aldizkari ziren beraz, nahiz *Boletina Revistaren* gehigarri modura azaldu izenburuari dagokionez behintzat. Bat kanpora begira zegoen idatzita, Iparameriketako irakurleak zituen. Bigarrenak barruan zituen irakurleak eta bezeroak. Gaiak ere zerikusirik etzuten eta bakoitzak bere bidea egin zuen, zaina Zensura Zerbitzuari dagokionez *Revistaren* berri jakin eta *Boletinaren* aztarnarik ez izan, hori da begirada batera konpreni ezina. Euskarazko materiala zela jakinda gainera, orduan eta ulergaitzago egiten zaigu Espāñako Bankuaren Artxibo Historikoan inongo aipamenik ez ikustea.

4.1. Bezero amerikauarentzat egindako boletina

ARRETA BEZEROARI

Lehendabiziko alea 1964.go urtarrilekoa da. Alboan ikusi daitekeenez, azalean dator gaztelaniaz egindako testu bakarra bankuetxearen izenean egiten dena.

(sei urteetan zehar eta 28 zenbakitan zehar, boletinaren izenburua beti gaztelaniazkoa da). Editorializat har dezakegu “saludo” izenburuarekin datorren gaztelaniazko testua.

Lehenengo zenbakitik, hasiera hasieratik garbi azaltzen da Banco de Vizcaya-k Bizkaitik Idaho-ra iparrameriketako estatura joandako artzain eta senitar-tekoak bezero bezela ikusten zituela eta jarraitu zezaten nahi zuela. Bankuetxeak komunikazio sistema egokia izan zitekeela konturatu zen eta behar hori betetzera etorri zen Boletina. Editorial tipografiarekin azaltzen den gaztelaniazko testua “saludo” izenburuarekin dator. Horixe da Bankuaren intentzioa eta asmoak azaltzen dituen Boletinaren sarrera. Hortxe azaltzen zein helburukin jaiotzen den Boletina eta nori zuzendua.

El cada día mayor número de clientes de este Banco de Vizcaya que, dejando sus pueblos de origen, va a establecerse en el extranjero.

ro, nos ha movido a preparar una publicación que nos permita seguir manteniendo con cada uno de ellos un diálogo que la distancia no puede ni tiene por qué interrumpir, cuando posiblemente más lo necesitan y desean quienes se hallan alejados de sus familiares y amigos.²²

Jarrai dezagun *saludoarekin*:

A nuestros clientes de España nos dirigimos periódicamente por medio de nuestra Revista Financiera²³. Desde ahora, los que se encuentren en el extranjero recibirán gratuitamente el Boletín de esta misma Revista, en el que recogeremos noticias y temas que resulten de interés para ellos y les permitan seguir de cerca cuanto de importancia vaya sucediendo en sus comarcas de origen.²⁴

Nahiko garbi azalduta dago agurrean boletinaren zeregina komunikazio tresnatzat erabiltzea dela. Zuzeneko harremana eduki nahi du boletinaren editatzaileak irakurle-bezeroekin eta horretarako, eskutitzen txokoa erabiltzen du kontsultategi modura, esango genuke.

4.1. Boletinaren atalak

JOKOAK eta KIROLAK

Zein dira interesa sortzen duten albisteak atzerriko bezero bizkaitarrentzat? Sorterriko albisteak izango dira orrialdeak beteko dituztenak (Gernika, Bermeo, Mungia, Lekeitio, Markina), baserriaren ingurukoak, idiprobak, pilota partidak ...alboan ikusi daitekeen modura sekzioetako idazpuru eta grafikoekin.

²² Saludo. *Boletín informativo de la Revista financiera del Banco de Vizcaya* Bilbao nº 1, enero 1964, 1 orr.

Íñaki Sarriugartek dioenez, bi mila ale ataritzen ziren zenbaki bakoitzeko, Australian eta Estatu Batuetan banatzen zena.

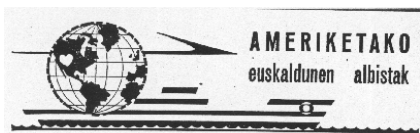
²³ *Revista Financiera* zen Banco de Vizcaya-k bezeroekin harremanetan jartzeko zeukan aldizkariarik garrantzitsuen eta horren babesean (bakoitza aparte, bere edizio propioarekin) banatzen zen eta doan euskarazko boletina.

²⁴ Saludo. *Boletín informativo de la Revista financiera del Banco de Vizcaya* Bilbao nº 1, enero 1964, 1 orr.

DON SANTOS-EN TXOKOA

Boiseko euskaldun taldearen izenean jardungo zuen Santos Rekaldek boletinak 1970eko ekainean azkenak eman zituen arte. *Don Santos-en Txokoa* izenburuarekin ilustratuz azalduko da hurrengo zenbakietan Boiseko abadearen kronika.

ALBISTAK ETA BERRIAK

Bizkai aldeko albistak eta *Ameriketako euskaldunen albistak* izan ziren hasierako bi sailik indartsuenak, itxasoaren alde bietatik ematen ziren albisteen berri zirelako. Ondoren etorriko ziren Nafarroako berriak eta Australiako euskaldunenak ere. Ondoko lau grafikoetan ikusi ditzaitezue *Boletinak* erabiltzen zituen marrazki grafikoak sail bakoitzari bere nortasuna eta edertasuna adieraziz.

Sailen errepasu hau amaitzeko, eskutitzen txokoa aipatuko dugu. Beste saillek, bakoitzak bere pisua dauka, eta orrialde gehiago edo gutxiago hartzen dutenak dira, baina eskutitzen sail honek, *VARGAS erantzun-tokia* izena duenak, garrantzi berezia dauka orrialde hauetan aztertu nahi duguna hor isladatzen delako batipat, Banco de Vizcaya eta atzerriko bezeroen arteko harremana azaltzen delako.

VARGAS ERANTZUN-TOKIA

VARGAS erantzun-tokia izena duen sailak garrantzi berezia dauka *Boletinaren* orrialdeetan. Banco de Vizcaya eta atzerriko bezeroen arteko harremana azaltzen du.

Begirada batean, herrietako albisteak eta kirol informazioa ikusita, Banco de Vizcaya editatzaile izan gabe, beste edozein elkarte zibilak edo elizak atara zezakeen horrelako boletina. Herrietako kronikaz betetako boletina. Baina *Vargas erantzun-tokia* sailak informazio orokorraz gain, badu nortasunik, Banco de Vizcayari boletina (euskaraz) ataratzeko aitzakia ematen diona.

Txanpon kontuetan Boiseko bizkaitarrek zituzten kezkei erantzuteko tresna aproposa zela esan behar eta hortarako jarrita zegoela ere aitortu behar dugu. Bankuetxeak bezeroari etekina ataratzeko bide egokia, alajaina.

Dos Santos en txokoa ere amerikar ikusmiratik begiratuta, artzainen diru arazoak eta lanbidea arazoak azaltzen dira. Sail biak, horrela osagarritzat jotzen ditugu.

Vargas jaunak eskatuta, ohar agiri bat jarri zuten boletinean, galdera-gaien arabera Boisera bidaltzeko edota Bilbora. Hara ze argi adierazten duen iragarriak:

Vargas jaunaren aginduz, onako jakingarri au jarten dogu emen: Sinismenari edota laneko kontratuen legeai dagokiezan zerak kontsultetako, eskariak onaxe bialdu egizuez: DON SANTOS RECALDE. Box 115, RUPERT, Idaho. Baiña, Banku-arazoak eta norberaren ta norbere etxekoei dagokiezanak, Españian eragabi leitekezanak, beste leku onetara bialdu: BANCO DE VIZCAYA Departamento Central de Producción. Gran Vía, 35, BILBAO.²⁵

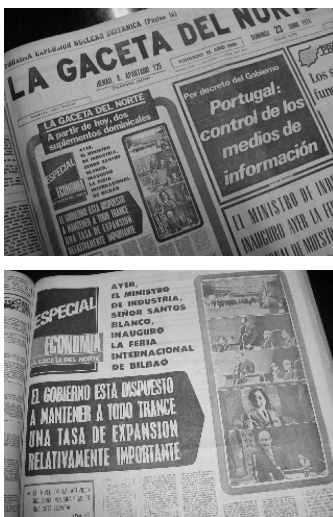
Horietaz gain, boletiniak beste tokiak ditu bezeroarekin harreman hori lortzeko, hala nola iragarkiak eta harpidetza deiak besteak beste. Horixe dela medio gatoz ondorengo lerrotan esandako sailetan murgiltzera.

Bitxikerien artean bat aukeratu dut aipatzeko amaitu aurretik. Enpresako irudia sendotuz, indar sinboliko berezia duen argazki-albistea daukagu 26. zenbakiko, azken orrialdean (agosto 69). Banco de Vizcaya-k urte horretan inaurguratuta edo estreinatuta zuen Gran Vía-ko egoitza berri bezain handia. Honela dio argazkiaren gaineko lerroak: BILBON BERE, BA DITUGU ETXE TANTAIAK. Garbi dago Ameriketako etxe altuekin gonbaratu nahi izan dutela boletineko kideek, Bilbokoa ez dela txiki geratzen adierazi nahiez edo. Argazki oinak hau xe dio: "Bere lantegi nagusia izan dedin, auxe da BANCO DE VIZCAYA gureak aurrean estreñau dauan Etxea, 20 goimillakoa."

²⁵ *Boletín informativo de la Revista financiera del Banco de Vizcaya* Bilbao nº 9, JULIO 1965, azken orrialdea (letra etzanaz dator irakargia boletinean)

5. LA GACETA DEL NORTEREN IGANDETAKO GEHIGARRI EKONOMIKOA (1974-1983). ZUZENDARIA ETA KAZETARIA: RAFAEL OSSA ECHABURU

Kazetaritza ekonomikoaren harian ezin dezakegu albora utzi Rafael Ossa Echaburu kazetari ekonomikoa eta *La Gaceta del Norte* (LGN)ren igandetako Gehigarri Ekonomikoa “Especial Economía” deiturikoa zuzendaria. Ganbararen *Información* aldizkariak ondo baino hobeto isladatzen zituen gizaldi hasierako enpresa gizonen kezkak Bilbo inguruan. 60 urte geroago, LGN egunkaria zen ekonomiako informazioari garrantzia eman eta letra handiz idatzitako garaiko Bilboren egoera isladatzen zuena. Hori ezin dugu ulertu Rafael Ossa Echabururen lana aitortu gabe. Lekeitiarra Eusebio Erkiaga, Rafael Ossa ondarrutarra, biak Lea-Artibay bailarakoak izanda Bilbon bizi zirenak. Euskarazko kazetari-tzan ibilitakoa lehena, gaztelaniazkoan bigarrena.

1974ko ekainaren 23an argitarara eman zuen berria. Bi gehigarri izango zituen LGMk igandeko egunkariarekin. Horietako bat Ekonomia-
ren ingurukoa izango zen. Zuzendaria Rafael Ossa Echaburu. Bilboko Nazioarteko Feriaren inaugurazioa dakar azalean Gehigarriak. Hazienda eta Merkataritzako Ministroen promesak eta aginduak dakartza, Espainiako Gobernuaren política ekonomikoaren neurriak jakinaraziz. Artean Franco bici zen eta Europa urruti zegoen.

Madrilen *Informaciones* arratsaldeko egunkariak zuen gehigarri bakarra (1968), independentziaz egindako informazio ekonomikoa César Cocaren ustez²⁶. Han idatzi zuten kazetariak EL PAIS egunkari berrian ikusiko ditugu gero (1976) eta handik bi urtera sortuko den *Cinco días* egunkari ekonomikoan (1978). Horregatik dio Cocak, informazio ekonomikoaren kazetari eskola bihurtu zela arratsaldeko egunkari madrildarra. Beraz, Bilbo aldean etzebiltzen berandu gai hauetan Rafael Ossa Echaburu eta *El Correo*ko Fernando Barrenari ezker.

²⁶ COCA GARCÍA CÉSAR. Ibid. (60 orri)

EL PAIS NEGOCIOS gehigarria 1985koa da (urriaren 19koa). Bi urte beranduago ataratzan du *Deia* egunkari bilbotarrak, 1987ko maiatzaren 20ean *Desarrollo* izenburuarekin. Besteak ez bezala, asteazkenetan hasi zen kaleratzen *Deia*ko gehigarria, baina igandera pasatu zen gero.

EL CORREO ez du osotasunean hartuta ekonomiako gehigarrik 2002 arte argitaratu. 1995ean, apirilaren 21an, *EL NUEVO TRABAJO* izenarekin azaldu zuen igandero lan eskaintzen orrialde sorta. *Expectativas* izeneko Gehigarria talde osoan argitaratzen du

2002ko maiatzaren 19tik aurrera gaur Vocento taldea osatzen duten egunkarrietan *Diario Vasco* eta *El Correo* barne.

2002ko apirilaren 28an *Euskal Egunkariak* argitaratu zuen aurreneko gehigarri arrosa. € sinbolarekin atara ere *Ekonomia*, *Euroa*, *Enpresa*, *Enplegua* izenburupean, ondoan ikusi daitekeen modura. Artean urtebete egin gabe zegoela, Audienti Nazionalako Juan del Olmo epaileak ixteko agindua eman zuen *Egunkaria* eta ordutik eta bere ondorengoa izango zen *Berria* egunkaria kaleratu zen arte euskarazko informazio ekonomikorik, ez bestelakorik ez genduen izan. Eraberrituta atara zen gehigarri "berria", *egitura* izenburuarekin eta hala jarraitzen du.

*LGM*ko gehigarriak nortasuna izan zuen eta Bilboko ekonomiaren mugimenduak eskatzen zuen informazioaren eskeintza zelako. Gaiak nola tratatzen ziren, hori bestelako kontua da, Frankoren garaian gaudela kontutan izanda. Ez dio halere, motiborik kentzen Gehigarriak eta ondarrutar kazetariak egindako lanari, Madrilgo eta Cataluñako beste egunkarien ondoan egoteko maila bai zuten inongo dudarik gabe. Azken idea hau baieztatzeko bi apunte eskeiniko ditut, Bilboko inguruneak zer nolako mugimendu ekonomikoa eta kazetari-gintzarena zeukan jabetzeko. 1976, 1977 eta gero 1984an berriro, Bilbon elkar-tu ziren Administrazio Zentraleko goi karguak, enpresa gizonak, sindikalistak eta kazetariak gai baten bueltan: Informazio ekonomikoaren egoera aztertzeke.

Madriren sortutako APIE elkarte, 1973an, (kazetari ekonomikoen elkarte) Bilboko Bankuarekin parez pare antolatu zituzten aipatu Jardunaldiok. Ponen-teen artean Rafael Ossa Echaburu eta Fernando Barrena daude. Bi gizon hauek eta batez ere, Rafael Ossak egindako lanak eragin handia izan zuen inguruan eta berpizkundea ekarri zuen kazetaritzaren hildotik Francoren azken urteetan, ekonomiaren arloan batez ere.

5. ONDORIOAK

Bistan dago, aipatu denaren arabera, Bilboko kazetaritza Euskal Herriko hiriburu ekonomikoa eta industrialaren islada garbia izan dela XX gizaldian. Adierazitako adibideok ondo baino hobeto markatzen dute Bilboko Errixuak

zeukan indarra eta negozio gizonen (industria gizonen, bankeruek eta itsasgintzakoek) ohiartzuna zutela Espainiako gobernuak hartzen zituen erabakietan.

Hala eta guztiz ere, ikerketa gutxi dago egin oraindik arlo honetan. Historialariek zabaldu dizkigute begiak, egia esan behar bada. Inguruan kazetari eta kazeta gizon handiak egon arren, ez da sakondu oraintsu arte, aipatutako salbuespenak kenduta. Gainera, ia esango nuke, kazetaritzaren mundu akademikotik gaurdaino egin diren ikerketek ezer gutxi eskaini dute Euskal Herriaren ikuspuntua sakontzeko eta ezagupidea zabaltzeko. Bi egunotako Jardunaldiok horretarako balioko al dute, gutxienez. Bilboko historiografiak kazetaritza arloko ikerketa lanak eskatzen ditu, hiriburu honen XIX eta XX gizaldietako kon-daira osatzen joateko ezinbestekoa. Era askotako argitalpenak dira aztergai: kalean saltzen ziren egunkari eta aldizkariak, baita patronala eta langileen sindikatuen eta antzeko elkarteek egindako boletinak ere.